

УДК 35–027.21/.22

Бутирська Тетяна Олександрівна,
доктор наук з державного управління,
доцент, професор кафедри державного
управління та місцевого самоврядуван-
ня, Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу,
вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ,
Україна, 76019, тел.: +380 3422 4 22 64,
e-mail: admin@nung.edu.ua

Бутырская Татьяна Александровна,
доктор наук по государственному уп-
равлению, доцент, профессор кафедры
государственного управления и местно-
го самоуправления, Ивано-Франковский
национальный технический универси-
тет нефти и газа, ул. Карпатская, 15,
г. Ивано-Франковск, Украина, 76019,
тел.: +380 3422 22 64, e-mail: admin@
nung.edu.ua

Tatiana Oleksandriivna Butyrskya,

Doctor of science in public administration, Assistant professor, professor of the Department of the state administration and local self-government department, Ivano-Frankovsk national technical university of oil and gas., st. Carpathian, 15, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76019, tel.: +380 3422 22 64, e-mail: admin@nung.edu.ua

---

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ТОПОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗВ'ЯЗНОСТІ В ДЕРЖАВІ

Анотація. У статті розглянуто специфіку застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в державі. Проаналізовано три основних методи формування соціальної зв'язності в державі — топологічний, смисло-утворюючий і модельний, їх переваги і недоліки, передумови їх застосування, а також взаємозв'язок між ними. Обґрунтовано провідну роль топологічного підходу як композиції при формуванні соціальної зв'язності в державі. З цих позицій розкрито основні топоси соціальної зв'язності, які розділені на дві групи: постійні й змінні. При цьому постійні топоси асоційовані з формою, а змінні — з вмістом соціальної зв'язності в державі. Розкрито тектоніку соціальної зв'язності в державі як фіксований взаємозв'язок її постійних і змінних топосів.

Ключові слова: держава, соціальна зв'язність, топологічний підхід, методи формування соціальної зв'язності в державі, тектоніка соціальної зв'язності в державі.

СПЕЦИФИКА ПРИМЕНЕНИЯ ТОПОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА К ФОРМИРОВАНИЮ СОЦИАЛЬНОЙ СВЯЗНОСТИ В ГОСУДАРСТВЕ

Аннотация. В статье рассмотрена специфика применения топологического подхода к формированию социальной связности в государстве. Проанализированы три основных метода формирования социальной связности в государстве: топологический, смыслообразующий и модельный, их преимущества и недостатки, предпосылки их применения, а также взаимосвязь между ними. Обоснована ведущая роль топологического подхода как композиции при формировании социальной связности в государстве. С этих позиций раскрыты основные топосы социальной связности, которые разделены на две группы: постоянные и переменные. При этом постоянные топосы ассоциированы с формой, а переменные — с содержанием социальной связности в государстве. Раскрыта тектоника социальной связности в государстве как фиксированная взаимосвязь ее постоянных и переменных топосов.

Ключевые слова: государство, социальная связность, топологический подход, методы формирования социальной связности в государстве, тектоника социальной связности в государстве.

THE SPECIFICS OF IMPLEMENTING THE TOPOLOGICAL APPROACH FOR FORMING SOCIAL COHESIVENESS IN A STATE

Abstract. The specifics of implementing the topological approach for forming social cohesiveness in a state are considered in the article. The three basic methods of forming the social cohesiveness in a state are analyzed there: topological, sense forming and modeling methods, also their advantages and disadvantages, preconditions of use, interrelation among them are analyzed in the article. The leading role of the topological approach as a composition during forming the social cohesiveness in a state is proven there. The main toposes of the social cohesiveness are detailed in the article, they are divided on the two groups: permanent and variable ones. Alongside with it, permanent toposes are associated with a form, variable toposes are associated with a context of the social cohesiveness in a state. The tectonics of the social cohesiveness in a state is determined as the fixed interrelation among its permanent and variable toposes.

Keywords: a state, social cohesiveness, topological approach, methods of forming the social cohesiveness in a state, tectonics of the social cohesiveness in a state.

Постановка проблеми. Держава — це ціле, в якому, як його частина, присутня людина. Буття держави як цілого найбільш об'ємно розкривається через модальності І. Канта: “можливість — неможливість”, “існування — неіснування”, “необхідність — випадковість” [1, с. 111]. Кожна з цих модальностей, по суті, є “топосом”¹ в давньогрецькому розумінні. Таким чином, дані модальності — це найбільш узагальнений варіант топологічного методу до розгляду сутності держави.

Свого часу Платон показав виключне значення “ейдосів” — ідей у формуванні і розвитку держави. Він ототожнював мистецтво управління державою “з умінням бачити благо і здійснювати до нього сходження”, оскільки “...ідея (ейдос) блага — ось це найважливіше знання; через неї стають придатними і корисними справедливість і все інше” [2, с. 246]. Причому благо малося на увазі виключно з точки зору держави, тому як “і справедливою... окрема людина буває таким же чином, яким здійснюється справедливість у державі” [2, с. 173]. У цьому і є головний сенс існування держави. І в цьому ж полягає сутність смисло-утворюючого методу у вивченні держави.

Згідно з природною теорією держави її духовне начало є неминучою функціональною основою, в той час як матеріальне начало є варіативним і мінливим предметним наповненням. У зв'язку з цим при розгляді держави особливої актуальності набуває модельний метод, спрямова-

ний на “створення та вивчення систем, які є функціонально подібними, хоча і реалізованих на різних матеріальних носіях” [3, с. 143].

Розуміння держави як форми буття розкривається також і через вчення про цілі, тобто телеологію, яка розглядає речі тільки з точки зору їх доцільності. При цьому іманентна телеологія припускає, що мета полягає в самих речах (ентелехія). Дійсно, згідно з природною теорією держави метою її існування є вона сама. В межах іманентної телеології Г. В. Лейбніц ввів поняття наперед встановленої гармонії, згідно з яким кожна частина (монада) цілого взаємодіє для досягнення мети вселенського узгодження [4]. Такою метою для соціуму є існування держави, ця мета зв'язує індивідів соціуму воєдино, таке єднання як явище можна назвати соціальною зв'язністю.

Перманентні спроби пост-класичної філософії відірвати існування держави від існування індивідів, протиставити їх один одному вкрай негативно позначаються на процесі формування соціальної зв'язності в державі. У зв'язку з виникаючими труднощами, для подолання такого стану речей у державному будівництві, необхідно уточнення пізнання феномену соціальної зв'язності в державі. У даному дослідженні це здійснюється за допомогою топологічного підходу. Витоки цього підходу сходять з давньо-китайської топології, в контексті якої буття вимірюється такими всеосяжними топосами, як Інь і Ян, які єдині не за подібністю, а за просторовістю свого існування [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтегральне дослідження

¹ Топоси (від грец. *topos* — місце) — це основні елементи топологічного методу.

соціального простору в топологічному ключі проведено П. Сорокіним, який, визнаючи багатовимірність соціального всесвіту, у своїй топології виділяє два його параметри — вертикальний і горизонтальний. На основі цих базових, на його думку, топологічних параметрів, які застосовуються до всіх без винятку сучасних демократичних суспільств, Сорокін пропонує концепцію соціальної мобільності. Вертикальне і горизонтальне вимірювання визначає, відповідно, два основних типи соціальної мобільності в сучасному суспільстві — горизонтальний і вертикальний [6, с. 300–305, 374, 402–403].

Описуючи топологію, Е. Гуссерль робить акцент на просторовості як полі згоди з іншими людьми, в межах феноменологічних пошуків витоків топології [7].

Феноменологічне дослідження проблем буття в топологічному ключі знайшло продовження в роботах М. Хайдеггера. Однак топологія Хайдеггера істотно інша. Гранично широкий погляд Хайдеггера на простір дає можливість побачити в ньому структуру, яка виробляє місцевість — місцеутворюючий процес [8].

Топологія П. Флоренського ґрунтується на онтологічному тлумаченні соборності [9]. Розробка теми соборності приводить мислителя до пошуку способів того, як здійснюється “збирання” людей в певній місцевості”. Форма соборності розглядалася Флоренським, з одного боку, як соціальна єдність, з іншого — як онтологічне утворення.

У топології П. Н. Савицького розвивається тема соборності, дослі-

джується її форма, робиться спроба пов’язати соборність з її конкретною реалізацією у певній місцевості, яка визначається як “місце розвитку”, в їх соборній взаємодії, що перегукується з роботами М. Хайдеггера [10].

У другій половині минулого століття у Франції складається відгалуження філософської антропології, яка претендує на становлення нового типу топологічного мислення. Це філософські положення, що належать французьким мислителям М. Фуко, Ж. Делезу, А. Бадью, Ж. Дерріда та ін. Засновником нової філософської топології вважається Ж. Дельоз. Замість традиційного розуміння мислення Дельоз розробляє особливе розуміння мислення як топологічної реальності, де суб’єктивність розглядається як смислова поверхня речей; топологія цієї сфери визначається складками смислів [11].

Перехід до нового топологічного типу мислення передбачає нові наукові методи, відмінні від традиційних, насамперед — топологічне моделювання, яке інтерпретується як специфічний метод, відмінний від традиційного діалектичного синтезу. В [12] “топологією” називаються будь-які спроби створення виходить за межі суб’єкт-об’єктних відносин суб’єкта, що мають вигляд графічної або просторово-метафоричної фіксації цієї категорії.

У роботі Н. А. Шматко розглядається тема соціальної топології; зокрема, автором показано, що соціальна топологія є, по-перше, вивчення інваріантних соціальних властивостей у змінюваному просторі багатовимірному статистичного розподілу активних властивостей ін-

дивідуальних та колективних агентів. По-друге, соціальна топологія, на думку автора, є структурою, де ці властивості виявляються в їх сукупності [13].

О. В. Суший метричні і топологічні властивості соціального простору визначає як такі, що підкоряються логіці циклічного розвитку. У контексті топології суспільного простору автором розглянута залежність інституційних форм державного управління від соціокультурних впливів.

У 2003 р. В. Савчуком введено і обґрунтовано термін “топологічна рефлексія”, яка визначається автором як метод сучасної філософії, що враховує нелінійний, але безперервний (топологічний) характер сучасного мислення (рефлексії) [15; 16]. Цей філософський метод введений для того, щоб протиставити сучасне мислення класичному. Класичне мислення на відміну від сучасного має назву “оптична рефлексія”, що, на думку автора, вказує на зв'язок з епохою Просвітництва і попереднім йому картезіанством.

У праці І. О. Кребель через топологічну рефлексію показала, що думка Срібного століття – думка місцем, просторовою вбудованістю, викликає причетність реальності, завдяки чому сама реальність стає будинком, космосом, в якому кожна річ – на своєму місці, має свій сенс.

У цьому дослідженні топологічний підхід розглядається як методологічний напрям у парадигмі державного будівництва. Цілі і завдання топологічного підходу для цього дослідження полягають у розробці методів, які використовуються

для опису і пояснення природи надскладного об'єкта, який конструюється, – соціальної зв'язності в державі. При цьому важливо, на наш погляд, показати, що як уявлення про об'єкт, так і сам об'єкт, який розуміється “як особлива організованість”, визначаються не стільки його об'єктивними характеристиками, скільки методами мислення і діяльності [18, с. 744].

Метою даної статті – розглянути специфіку застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в державі.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на розглянуті методи пізнання сутності держави і суть соціальної зв'язності, можна стверджувати, що основою застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в державі є кілька методів: топологічний; смисло-утворюючий; модельний.

Топологічний метод визначає, що пошук підстав для соціальної зв'язності здійснюється шляхом порівняння просторового різноманіття варіантів, як можливих альтернативних типів зв'язку між топосами².

Перевага топологічного методу для державного будівництва полягає в тому, що він дає змогу відтворити картину цілого. Але такий підхід має серйозні обмеження: невідомість як остаточної структури топосів, так і

---

² Доречно підкреслити, що Аристотель топологічний метод застосовував як метод аналізу діалектичних проблем. Так, в “Аналітиках” Аристотель посилається на “Топіку” вже на самому початку, коли розглядає питання діалектичного судження [19, с. 4].

зв'язків між ними. Тим самим, топологічний метод оперує в межах можливого.

Смислоутворюючий метод має у своїй основі припущення, що формування соціальної зв'язності — це задача з багатьма невідомими, включаючи як структуру топосів, так і зв'язки між ними, а її розв'язання базується на об'єднуючій ролі сенсу³. Таким чином, смислоутворюючий метод знімає наведене обмеження топологічного методу.

Зазначимо, що незважаючи на позначену перевагу смислоутворюючого методу, у нього також спостерігається серйозний недолік. Цей недолік пов'язаний з тим, що один і той самий смисл неминуче спотворюється при сприйнятті через власний світогляд різними людьми⁴. Тому смислоутворюючий метод схильний до негативного впливу суб'єктивного фактора⁵.

І, нарешті, модельний метод⁶ формує певну модель взаємодії топосів, яка використовується як методологічна основа для формуван-

ня соціальної зв'язності. Для цього використовуються інтелектуальні можливості, які оперують сукупністю знань (уявлень) тієї проблемної сфери, до якої належить конкретна проблемна ситуація. При цьому інтелектуальні можливості мають орієнтуватися на творче вирішення завдань формування найбільш адекватної моделі взаємодії топосів.

Найкращий результат формування соціальної зв'язності дає застосування всіх трьох підходів у сукупності для досягнення найбільш цілісної картини.

Так, топологічний метод дає змогу порівняти різні конфігурації топосів і зв'язків між ними, зберігаючи водночас невизначеність їх реальної структури. Смислоутворюючий метод дає змогу зняти невизначеність у структурі топосів і зв'язків між ними через використання об'єднуючої ролі смислу. Модельний метод спрямований на опис характеру взаємодії між топосами в межах тієї чи іншої проблемної ситуації.

У межах модельного методу важливе значення має поняття установки. Поняття “установка” означає стан внутрішньої психічної готовності суб'єкта діяти певним чином у відповідь на різні вияви соціального, економічного, зовнішнього і природного середовища. Зазначимо, що установка — це не вроджена властивість людини, а психологічна характеристика особистості, що набувається у процесі навчання і подальшого життєвого і професійного досвіду. Установка розкривається у співвідношенні свідомого і підсвідомого.

Спільно з поняттям “установка” в модельному методі важливим

³ У контексті феноменологічної онтології Ж. П. Сартра, сенс сам володіє буттям, на підставі якого він виявляється [20].

⁴ За К. Ясперсом, смисл не є сутнісною характеристикою психічних феноменів, навпаки — він у них вкладається самим індивідом, який його реалізує [21].

⁵ У 1937 р. Герхарт Гауптман, який записував вночі свої думки, записав наступне: Більше немає сенсу (Es lohnt nicht mehr).

⁶ На думку В. Штоффа, модельний підхід спрямований на зниження суб'єктивності у процесі розгляду моделі як своєрідної форми дійсності [22].

є поняття “мотивів”⁷. Мотиви — це чинники, якими в даних соціальних умовах визначається готовність індивіда до досягнення певної спільної мети, формує соціальну зв’язність. Таким чином, досягнення соціальної зв’язності значною мірою залежить від мотивів. Ці мотиви пов’язані з відношенням до спільної мети, матеріальними міркуваннями, умовами життя, кліматом в соціумі, усвідомленням своїх можливостей і державної значущості діяльності, задоволеності нею.

Обмеженнями досягнення соціальної зв’язності виступають відсутність гнучкості мислення, сила звички, вузькопрактичний підхід, надмірна спеціалізація, вплив ієрархії, побоювання критики, страх перед невдачею, лінощі і т. д. Соціальна зв’язність неможлива без високого рівня розвитку загального та професійного інтелекту, культурного розвитку особистості, просторових представлень і уяви, здібностей до навчання та комунікації.

Тепер розглянемо передумови застосування смислоутворюючого методу. Сутнісною основою смислоутворюючого методу є передбачення, передбачуваність майбутнього, тобто випереджальне відображення існування і розвитку державного буття. Випереджальне відображення виникло як пристосувальна реакція на основі запам’ятовування минулого досвіду і використання

його у процесі поточної життєдіяльності.

У смислоутворюючому методі поняття “випереджаюче відображення” відіграє потрійну роль. Насамперед, випереджальне відображення виявляється як передбачення дійсності, як пристосування держави до умов, які змінюються. Далі випереджальне відображення виступає як передбачення результатів дії, необхідної для вирішення проблеми соціальної зв’язності. Зрештою, воно виступає як передбачення самої дії, як його модель для реалізації поставленої мети і отримання запланованого результату. Також передбачення майбутнього визначається моделлю майбутнього, що демонструє тісний зв’язок смислоутворюючого та модельного методів.

Тривале існування соціальної зв’язності в державі неможливо без зіставлення тієї перспективи розвитку, яка оголошувалась раніше, з тим реальним результатом у державному будівництві, який оцінюється соціумом. Цей момент — співвідношення перспективного і реального, — є вирішальним для формування соціальної зв’язності. Чому? Тому що саме ступінь пов’язаності цих результатів — перспективного і реального, — визначає чи об’єднання соціуму, або, навпаки, розкол [24].

Топологія соціальної зв’язності є відображенням множинності змісту держави. Сутність держави як цілого і його втілення в реальність формують множинність змісту і способи організації соціальної зв’язності в державі. Оскільки існування держави має просторово-часовий характер, то і топологія соціальної зв’язності

⁷ У контексті нашої тематики важливо зазначити, що закон мотивації, вперше виведений А. Шопенгауэром як причина поведінки, є також і дороговказною ниткою етики [22].

також має той самий характер. При цьому просторово-часова цілісність держави визначає просторово-часовий характер топології соціальної зв'язності.

Основним способом організації соціальної зв'язності в державі є колективна діяльність. Тому вона займає центральне місце в топології соціальної зв'язності. Поряд з поняттям “колективної діяльності” важливим елементом топології соціальної зв'язності є поняття “смыслу”. Тим самим виявляється тісний зв'язок топологічного і той самий методів у формуванні соціальної зв'язності. Третім важливим елементом топології соціальної зв'язності є поняття “ситуації”. Тим самим простежується тісний зв'язок топологічного і модельного методів у формуванні соціальної зв'язності.

Перераховані три елементи відображають постійну частину, або ядро соціальної зв'язності. Змінну частину соціальної зв'язності формують такі елементи її топології, як індивідууми, їх групи, соціальні інститути, культурні традиції. Множинність груп індивідуумів задається такими поняттями як страти, класи, верстви, нації і т. д. До категорії “соціальних інститутів” належать такі явища, як сім'я, охорона здоров'я, освіта, політичні партії, всі гілки влади в державі (виконавча, законодавча і судова) і т. д.

Ще більш різноманітною за змістом є категорія “культурних традицій”. До них відносяться соціально-економічні уклади (ринкова та планова економіка, такі економічні парадигми як лібералізм, діріжизм і т. д.), суспільно-політичні формації (рабовласництво, феодалізм, капі-

талізм, соціалізм), типи соціально-політичного устрою (монархія, республіка, олігархія і т. д.), традиції виховання, що втілюються у психотипах різних націй.

Формування соціальної зв'язності в державі відбувається як референція її окремих моментів, її окремих проявів. Інакше кажучи, безліч топосів і відносин між ними шикуються в певну пов'язану спільність, яка є передумовою існування держави. Процес формування соціальної зв'язності в державі повинен бути гнучким. Разом з тим це не повинно перекреслювати збереження цілісності держави.

Звідси необхідна така платформа формування соціальної зв'язності, коли форма є визначеною, а варіюється зміст. Платформа, при якій цілісність держави забезпечується сталістю форми і варіативністю змісту, визначається як композиція.

Як форма цілого, композиція виходить з того, що цілісність не може бути зведена до складових її топосів, оскільки існування останніх є вторинним щодо цілого. Тому композиція являє собою “цілісне поле”, тобто форму, що охоплює зміст.

У нашому випадку виявляється, що топологічний підхід формування соціальної зв'язності і є композицією.

Дійсно, незмінну форму задають три зазначених елементи постійної частини топології соціальної зв'язності: зміст; ситуація; колективна діяльність.

При цьому необхідну гнучкість топологічному підходу надає наявність у ньому змінної частини: індивіди; групи індивідів; соціальні інститути; культурні традиції.

Таким чином, наявність як постійної, так і змінної частини в межах топології соціальної зв'язності, дає змогу досягти варіативності змісту при сталості форми.

Таким чином два методи — смислоутворюючий і модельний — надають додаткову гнучкість процесу формування соціальної зв'язності. Так, смислоутворюючий метод включає в себе передбачення, передбачуваність майбутнього. Саме це передбачення формує контури майбутнього змісту і пов'язане з цим різноманіття його варіантів. Спираючись на конкретну ситуацію в модельному методі за наявності їх безлічі можна досить широко варіювати зміст соціальної зв'язності.

Оскільки вище було обґрунтовано, що постійна частина топології соціальної зв'язності несе функцію формоутворення, що забезпечує збереження незмінності форми, то далі розглянемо взаємозв'язок складових її трьох основних топосів з позицій державного буття.

Відповідно до сутності держави як природного феномена (за Аристотелем) [25], і як моральної субстанції (за Гегелем) [26], первинним є усвідомлення сенсу соціальної зв'язності в контексті державного будівництва. Різноманіття державного буття відбивається в різноманітті ситуацій, що опредмечують соціальну зв'язність в державі. Заломлення сенсу соціальної зв'язності через конкретну ситуацію державного буття є вихідною необхідною передумовою для успішного здійснення процесу колективної діяльності в державі.

У розглянутій методології формування соціальної зв'язності в дер-

жаві загальне поняття зворотного зв'язку набуває більш конкретного значення. Як було зазначено, цілісний характер процесу формування соціальної зв'язності в державі забезпечується домінуванням постійної частини її топології над змінною. Існує серйозна небезпека між постійною та змінною частинами топології соціальної зв'язності. Така небезпека може реалізуватися у випадку, якщо у процесі уточнення змісту соціальної зв'язності зрадити забуттю його форми. Щоб цього не сталося, необхідно дотримуватися постійного зворотного зв'язку між змістом і формою соціальної зв'язності в державі. При цьому такий зворотний зв'язок має забезпечуватися при уточненні змісту кожного топосу змінної частини топології соціальної зв'язності в державі.

Разом з тим необхідно відзначити, що наявність зворотного зв'язку сама по собі не є гарантією збереження незмінності форми соціальної зв'язності в державі. Річ у тім, що некоректний характер зворотного зв'язку від змінної частини топології соціальної зв'язності до постійної може призвести до викривлення сутності трьох основних топосів постійної частини топології соціальної зв'язності в державі. Тому далі нам необхідно розглянути сутність цих трьох основоположних топосів соціальної зв'язності в державі.

З позицій природної (природничої) теорії держави, держава розглядається як етичний принцип, ідея порядку, і, врешті-решт, онтологічно — як форма буття [27]. Таким чином, сенс соціальної зв'язності в державі також може бути ототожне-

ний з цими трьома позначеними вище ейдосами (ідеями, образами). Якщо при розкритті змісту будь-якого з топосів змінної частини топології соціальної зв'язності в державі втрачається хоча б один з цих ейдосів, то це неминуче означає руйнування соціальної зв'язності в державі, і, як наслідок, самої держави.

Наступний базовий топос — “ситуація” — може бути ототожнений з поняттям “стан”. Стан — це категорія, яка відображає специфічну форму реалізації буття, фіксує момент стійкості в змiну, розвиток, рух матеріальних об'єктів в певний момент часу за певних умов [28]. При цьому, зважаючи на те, що поняття “ситуації” і “стану” є інваріантним, то у формоутворюючому контексті поняття “ситуація” не повинне розглядатися з змістовних позицій. З цих позицій повинні враховуватися всього два види стану — “можливість” і “дійсність”. Нехтування будь-яким із цих двох типів станів неминуче веде до розриву бажаного і дійсного, і в підсумку, також як і в попередньому випадку, відбувається руйнування соціальної зв'язності в державі.

Останній, третій базовий топос — “колективна діяльність”, доцільно розглядати з позицій цільової спрямованості на результат, трактований як перехід від “дійсного” до “можливого” стану в державі. В цьому контексті виявляється, що зворотний зв'язок має бути також і всередині постійної частини топології соціальної зв'язності в державі. Що тут мається на увазі?

Тут мається на увазі, що успішне досягнення результату колективної

діяльності вимагає безперервного моніторингу зворотного зв'язку від “можливого” стану держави до “дійсного”. Втрата такого зворотного зв'язку, як і в попередніх випадках, веде до неминучого руйнування соціальної зв'язності в державі.

Спираючись на викладене, можна констатувати, що всі три базових топоси соціальної зв'язності — “смысл”, “ситуація”, “колективна діяльність”, — є єдиним цілим. Відсутність або незадовільний стан будь-якого з цих трьох топосів автоматично означає відсутність соціальної зв'язності і цілісності держави.

Так, сама по собі наявність смыслу у вигляді трьох згаданих вище ейдосів — держави як ідеї порядку, як етичного принципу і як форми буття, не гарантує їх втілення в реальність державного буття. Таке втілення реалізується лише як підсумок колективної діяльності в межах переходу від дійсного стану держави до можливого.

Разом з тим сама по собі наявність колективної діяльності як топосу соціальної зв'язності також не гарантує її безумовного досягнення. Так, усвідомлення єдиного смыслу соціальної зв'язності індивідами та їх групами несе найважливішу функцію впорядкування колективної діяльності. Також варто відзначити, що необхідний перехід від дійсного стану до можливого, який є запорукою розвитку держави, не може бути досягнутий без усвідомлення єдиного смыслу соціальної зв'язності індивідами та їх групами.

Розгляд питання динамічної підтримки соціальної зв'язності в державі, тобто в часі, неминуче приво-

дить нас до необхідності розгляду функції тектоніки в державі. Тектоніка — це процес взаємодії смислової і змістовної частин держави в межах цілого [27]. Тектоніка розкриває процес побудови змісту держави з дотриманням її цілісності. Таким чином, тектоніка є динамічним відображенням композиції. У контексті формування соціальної зв'язності тектоніка визначає порядок розгортання змінної частини топології соціальної зв'язності із збереженням іманентної форми постійної частини топології соціальної зв'язності, і з підтриманням зворотного зв'язку з нею.

Розглянемо порядок розгортання змісту соціальної зв'язності з позицій тектоніки. Як зазначалося, змінна частина топології соціальної зв'язності, що розкриває її зміст, має підпорядковуватись постійній частині топології соціальної зв'язності, яка розкриває її форму. Це означає, що стан будь-якого з чотирьох перелічених вище змінних топосів (“індивіди”, “групи індивідів”, “соціальні інститути”, “культурні традиції”) повинен співвідноситися зі станом постійних топосів соціальної зв'язності (“смысл”, “ситуація”, “колективна діяльність”), тобто повинен підтримуватися зворотний зв'язок.

Таке співвіднесення постійних і змінних топосів має виглядати так: спочатку фіксується поточний стан всіх чотирьох змінних топосів у контексті дійсності як складової постійного топосу “ситуація”. Зокрема, виявляються найбільш чітко представлені групи індивідів (страти, класи, касти та ін.), поточна конфігурація соціальних інститутів і ступінь

їх розвиненості, а також сукупність культурних традицій (соціально-економічні уклади, суспільно-політичні формації, типи соціально-політичного устрою, національні психотипи).

Далі фіксується поточний стан всіх трьох постійних топосів. Зокрема, виявляється усвідомлення індивідами та їх групами неминущого смислу соціальної зв'язності в державі (етичний принцип, ідея порядку, іманентність форми буття). Наприклад, з допомогою непрямого судження на підставі інтерпретації поведінки індивідів і їх груп з позицій об'єктивної відповідності усвідомлення смислу соціальної зв'язності з позицій природної теорії держави. Такі інтерпретації мають спрямовуватися на виявлення ступеня розкиду розуміння індивідами зазначених смислів соціальної зв'язності.

Що стосується другого постійного топосу — ситуації, то його стан фіксується як ступінь розриву між можливим (бажаним) і дійсним (поточним) станами держави. При цьому конкретні параметри бажаного стану держави можуть бути зібрані з розроблених і доступних на момент фіксації програмних і планових документів (планів та програм розвитку).

Стан третього постійного топосу — колективної діяльності, фіксується особливим чином — у вигляді динаміки, темпів просування від дійсного стану держави до можливого.

Припустимо, що в ході інтерпретації поведінки індивідів виявлено значний розкид розуміння смислів соціальної зв'язності (по кожному з зазначених його трьох компонентів).

Спираючись на досвід державного будівництва, праці філософів античності і сучасності, ми можемо констатувати, що існують два принципових типи коригуючих дій щодо змінних топосів, що відображають зміст соціальної зв'язності: роз'яснення, що відповідає сучасним принципам демократії, і примусова зміна лідерів, реконфігурація груп, жорсткість умов існування, що відповідає античному підходу в дусі Платона [2, книга V]. Слід зазначити, що в багатьох ситуаціях більш високу ефективність показує спільне використання обох зазначених підходів.

Якщо розуміння смислів соціальної зв'язності зафіксований всередині однієї і тієї самої групи індивідів, то це означає або неясність вихідних установок соціальної зв'язності, багатозначність тлумачення всередині цієї групи, або психічну неготовність індивідів діяти певним чином у відповідь на різні вияви середовища. Зняття неясності установок соціальної зв'язності лежить у площині підвищення ефективності каналів комунікацій і/або більш чіткого формулювання положень соціальної зв'язності. Усунення психічної неготовності індивідів лежить у площині виховання, посилення мотивації індивідів до досягнення спільних цілей, що формують соціальну зв'язність.

Якщо розкид розуміння смислів соціальної зв'язності зафіксований між різними групами індивідів, то це означає невідповідність державним смислам або установок соціальної зв'язності, типових психологічних характеристик в цих

групах, або властивих їм мотивів поведінки. Зняття невідповідності установок групи індивідів смислам соціальної зв'язності пов'язано з роз'яснювальною роботою, спрямованою на зміну установок груп в потрібну сторону. Зняття мотивів невідповідності групи індивідів смислам соціальної зв'язності пов'язано зі створенням для них таких умов у державі, які б демонстрували їм невірність їх мотивації, і, в кінцевому підсумку, змушували б їх змінити її в потрібному для держави напрямі.

Якщо в контексті аналізу топосу "ситуація" зафіксований значний розрив між можливим (бажаним) і дійсним станами держави, то це означає необхідність зміни конфігурації соціальних інститутів, які повинні мінімізувати цей розрив.

Якщо в контексті аналізу топосу "колективна діяльність" зафіксовано суттєве зниження динаміки, темпів просування від дійсного стану держави до можливого, то це означає необхідність поступових змін у культурних традиціях.

Особливо підкреслимо — поступових, тому що різкі зміни соціально-економічних укладів, суспільно-політичних формацій, типів соціально-політичного устрою в історії цивілізації мали вигляд революцій, що завжди призводять до негативних наслідків: великих жертв, психічних потрясінь, і, в підсумку, ще більших знижень темпів просування від дійсного стану держави до можливого. Що стосується зміни національних психотипів, то зробити це швидко фізично неможливо через наявність численних обмежень, та-

ких як інертність колективного мислення, сила звичок в рамках усталеного менталітету, і т. п.

У підсумку, можна констатувати чітку відповідність між постійними і змінними топосами соціальної зв'язності. Топос “смысл” формує топоси “індивіди” і “групи індивідів”, топос “ситуація” формує топос “соціальні інститути”, а топос “колективна діяльність” формує топос “культурні традиції”. Ця відповідність і складає основу методології соціальної зв'язності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У дослідженні розглянуто специфіку застосування топологічного підходу до формування соціальної зв'язності в державі, як методологічного забезпечення такої діяльності. Виявлено, що основними методами досягнення соціальної зв'язності в державі є топологічний, смислоутворюючий і модельний.

Доведено, що топологічний метод визначає основи соціальної зв'язності через порівняння можливих альтернативних типів зв'язку між топосами. Таким чином, топологія соціальної зв'язності є відображенням множинності змісту держави. Перевага топологічного методу полягає в тому, що він дозволяє відтворити картину цілого. Недолік топологічного методу полягає в невідомості як остаточної структури топосів, так і зв'язків між ними.

За допомогою топологічного підходу виявлені найбільш важливі елементи (топоси) топології соціальної зв'язності в державі: “колективна діяльність”, “смысл”, “ситуація” (як модальність). Ці топоси відображають постійну частину, або ядро со-

ціальної зв'язності. Змінну частину соціальної зв'язності формують такі топоси як “індивідууми”, “групи індивідуумів”, “соціальні інститути”, “культурні традиції”.

Встановлено, що смислоутворюючий метод спрямований на формування соціальної зв'язності на базі об'єднуючої ролі сенсу. Перевага смислоутворюючого методу полягає в тому, що він вільний від нестачі топологічного методу. Недолік цього методу полягає в тому, що він схильний до негативного впливу суб'єктивного фактора. Сутнісною основою смислоутворюючого методу є передбачення майбутнього, випереджальне відображення розвитку державного буття, що є важливою умовою для формування соціальної зв'язності.

З'ясовано, що модельний метод заснований на знанні проблемної сфери, до якої належить конкретна проблемна ситуація. Він відображає певну модель взаємодії топосів у межах формування соціальної зв'язності. В межах модельного методу важливе значення мають поняття психологічних установок і мотивів поведінки.

Обґрунтовано, що найкращий результат формування соціальної зв'язності дає застосування всіх трьох методів у сукупності, тому що це дозволяє досягти найбільш цілісної картини в державі.

При цьому показано, що топологічному підходу як основі методологічної композиції належить провідна роль у формуванні соціальної зв'язності, оскільки він припускає сталість форми, при змінному характері і множинності змісту.

Водночас інші два методи — смислоутворюючий і модельний — надають додаткову гнучкість процесу формування соціальної зв'язності. Це дає змогу досить широко варіювати зміст соціальної зв'язності при незмінній її формі.

Визначено, що в державі роль зворотного зв'язку полягає в недопущенні розузгодження між постійною та змінною частинами топології соціальної зв'язності, контроль за дотриманням її форми.

Обґрунтовано, що зміст соціальної зв'язності в державі має ототожнюватися з трьома ейдосами: держави як етичного принципу, як ідеї порядку, і, онтологічно — як форми буття. Втрата в топології соціальної зв'язності в державі хоча б однієї з цих ідей неминуче веде до руйнування соціальної зв'язності в державі і самої держави.

Доведено, що з позицій інваріантності форми в топосі “ситуація” повинні враховуватися лише два види стану — “можливість” і “дійсність”. Нехтування будь-яким з них неминуче веде до розриву між ними і руйнування соціальної зв'язності в державі.

Уточнено, що успішне досягнення результату колективної діяльності вимагає безперервного моніторингу зворотного зв'язку від “можливого” стану держави до “дійсного”. Втрата такого зворотного зв'язку також веде до неминучого руйнування соціальної зв'язності в державі.

Показано, що всі три базових топоси соціальної зв'язності — “смысл”, “ситуація”, “колективна діяльність” є єдиним цілим. Відсутність або незадовільний стан будь-якого з цих

трьох топосів автоматично означає відсутність соціальної зв'язності і, відповідно, цілісності держави.

Встановлено, що з позицій тектоніки стан будь-якого з чотирьох змінних топосів (“індивіди”, “групи індивідів”, “соціальні інститути”, “культурні традиції”) має співвідноситися зі станом постійних топосів соціальної зв'язності (“смысл”, “ситуація”, “колективна діяльність”), тобто має підтримуватися зворотний зв'язок.

Виявлено чітку відповідність між постійними і змінними топосами соціальної зв'язності. Топос “смысл” формує топоси “індивіди” і “групи індивідів”, топос “ситуація” формує топос “соціальні інститути”, а топос “колективна діяльність” формує топос “культурні традиції”. Саме ця відповідність і складає основу методології формування соціальної зв'язності в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. *Кант И.* Критика чистого разума / пер. с нем. Н. Лосского, сверен и отредактирован Ц. Г. Арзаканяном и М. И. Иткиным; прим. Ц. Г. Арзаканяна. — М.: Эксмо, 2009. — 736 с.
2. *Платон.* Диалоги / Платон; [пер. с древнегреч.]. — М.: АСТ; Х.: Фолио, 2003. — 384 с.
3. *Ушаков Е. В.* Введение в философию и методологию науки. — М.: Экзамен, 2005. — 528 с.
4. *Лейбниц Г. В.* Новые опыты о человеческом разуме / Г. В. Лейбниц. — М.: Теодицея, 1996. — 484 с.
5. *Щуцкий Ю. К.* Классическая китайская “Книга перемен”. — Ростов н/Д: Феникс. — 544 с.

6. *Сорокин П. А.* Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. — М.: Политиздат, 1992. — 543 с.
7. *Эдмунд Гуссерль.* Начало геометрии. Введение Жака Деррида / Пер., коммент. и послеслов. М. Маяцкого. — М.: Ad Marginem, 1996. — 269 с.
8. *Хайдеггер М.* Бытие и время / М. Хайдеггер; пер. с нем. В. В. Библихина. — СПб.: Наука, 2002. — 450 с.
9. *Флоренский П. А.* Столп и утверждение истины. — М.: Путь, 1914. (факсимильное воспроизведение — М.: Правда, 1990) Т. 1 в 2 кн.: кн. 1 — 490 с.; кн. 2 — с. 491–839.
10. *Савицкий П. Н.* Евразийство / П. Н. Савицкий // Геополитика: хрестоматия / сост. И. В. Жукова. — Екатеринбург, 2004. — С. 68–84.
11. *Делез Ж.* Складка. Лейбниц и барокко / Общая редакция и послесл. В. А. Подороги / Пер. с франц. Б. М. Скуратова. — М.: Логос, 1997. — 264 с.
12. *Скотин Д. А.* Топология субъектности в современной французской философии: Дис. ... канд. филос. наук: 09.00.13: Н. Новгород, 2003. — 153 с.
13. *Шматко Н. А.* Плюрализация социального порядка и социальная топология / Н. А. Шматко // Социол. исслед. — 2001. — № 9. — С. 14–18.
14. *Суший О. В.* Психосоціальна культура державного управління: монографія / О. В. Суший. — К.: Світогляд, 2012. — 344 с.
15. *Савчук В. В.* Топологическая рефлексия // Проективный философский словарь / Под ред. Г. Л. Тульчинского и М. Н. Эпштейна. — СПб.: Алетейя, 2003. — С. 414 — 417.
16. *Савчук В. В.* Топологическая рефлексия. — М.: “Канон+”, РООИ “Реабилитация”, 2012. — 416 с.
17. *Кребель И. А.* Мифопоэтика Серебряного века: Опыт топологической рефлексии. — СПб.: Алетейя, 2010. — 592 с.
18. *Социология: Энциклопедия.* — Минск: Книжный дом, 2003. — 1312 с.
19. *Аристотель.* Аналитики первая и вторая / Аристотель; [пер. Б. А. Фохта]. — Л.: Госполитиздат, 1952. — 439 с.
20. *Сартр Ж.-П.* Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. — М.: ТЕРРА — Книжный клуб; Республика, 2002. — 640 с.
21. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории: Пер. с нем. — М.: Политиздат, 1991. — 527 с.
22. *Штофф В. А.* Моделирование и философия. — М.: - Л.: Наука, 1966. — 303 с.
23. *Шопенгауэр А.* Свобода воли и нравственность / А. Шопенгауэр. — М.: Республика, 1992. — 447 с.
24. *Анохин П. К.* Философские аспекты теории функциональной системы. — М.: Наука, 1978. — 400 с.
25. *Платон, Аристотель.* Политика. Наука об управлении государством. — М.: Эксмо; СПб.: Terra Fantastica, 2003. — 864 с.
26. *Гегель Г.* Философия духа / Г. Гегель // Энциклопедия философских наук: в 3 т. — М.: Мысль, 1977. — Т. 3. — 471 с.
27. *Бутирська Т. О.* Державне будівництво: стан, суперечності, перспективи розвитку в Україні: монографія / Т. О. Бутирська. — К.: Вид-во НАДУ, 2007. — 484 с.
28. *Симанов А. Л.* Понятие “состояние” как философская категория / А. Л. Симанов. — Новосибирск: Наука, 1982. — 264 с.